

แบบรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัย (Project)
โครงการวิจัยทุนอุดหนุนวิจัย มก. ปีงบประมาณ 2554

ส่วนที่ 1 ข้อมูลโครงการวิจัย

- 1.1 รหัส ส-ค(ด)5.54 ชื่อโครงการวิจัย รูปแบบการกระจายตัวเชิงพื้นที่ของพื้นที่เมืองในประเทศไทย
- 1.2 ลักษณะโครงการ เป็นโครงการวิจัยเดี่ยว
- 1.3 ชื่อหัวหน้าโครงการ ผศ.พันธ์ทิพย์ จงไกรย
- 1.4 หน่วยงานต้นสังกัด ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ บางเขน
 หน่วยงานหลัก ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ บางเขน
- 1.5 ประเภทโครงการ โครงการวิจัย 3 สาขา โครงการวิจัยสาขาสังคมและพฤติกรรมศาสตร์
- 1.6 ระยะเวลาดำเนินงานวิจัยตลอดโครงการ 1 ปี ปีงบประมาณ 2554
- 1.7 สถานที่ดำเนินงานวิจัย/เก็บข้อมูล
 - ประเทศไทย (โดยศึกษาข้อมูลการกระจายตัวของประชากรเมืองในศูนย์กลางเมืองระดับจังหวัดทุกจังหวัด มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมของทุกจังหวัดในประเทศไทย และการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ปลูกสร้างเฉพาะในจังหวัดที่ใหญ่ที่สุด 5 จังหวัด
- 1.8 งบประมาณรวมตลอดโครงการ 300,000.00 บาท ประกอบด้วย
 ปีงบประมาณ 2554 ได้รับ 300,000.00 บาท
- 1.9 วัตถุประสงค์โครงการวิจัย

เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานะการเป็นเอกนครของประเทศไทยมีความเป็นปัจจุบัน อันจะส่งผลให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการบริหารจัดการเมืองและการแก้ไขปัญหาหาระบบการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ โครงการวิจัยนี้จึงถูกพัฒนาโดยมีวัตถุประสงค์หลัก คือ

 1. เพื่อวิเคราะห์รูปแบบของการกระจายตัวเชิงพื้นที่ของพื้นที่เมืองใน
 2. เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มสถานะการเป็นเอกนครของประเทศไทย

จากวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังกล่าว ได้กำหนดคำถามในการวิจัย ดังนี้

 1. การกระจายตัวของพื้นที่เมืองในระดับจังหวัดของประเทศไทยมีรูปแบบอย่างไร
 2. สถานะการเป็นเอกนครของประเทศไทยมีแนวโน้มอย่างไร
- 1.10 เป้าหมายผลงานวิจัยตลอดโครงการ

ปีงบประมาณ	เดือนที่	ผลงานวิจัยที่คาดว่าจะได้
2554	1-6	สรุปผลการสำรวจภาคสนาม

7-12 รายงานวิจัย (ฉบับร่าง)

1.11 สรุปผลการดำเนินงานวิจัยตลอดโครงการ

- วัตถุประสงค์ (ตามแผน)

1. ขั้นตอนที่ 1 (เดือนที่ 1 – 2) เป็นการตรวจเอกสารและรวบรวมข้อมูลสถิติประชากรและมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด และจัดซื้อภาพถ่ายจากดาวเทียม

ขั้นตอนที่ 2 (เดือนที่ 2 – 5) นำเข้าข้อมูลสถิติประชากรและมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด และโมเสกภาพถ่ายจากดาวเทียมในพื้นที่ 3 จังหวัด

ขั้นตอนที่ 3 (เดือนที่ 6 – 8) เป็นการทำงานในภาคสนาม โดยจะเป็นการสำรวจพื้นที่ขยายตัวของเมืองใน 3 จังหวัดที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ

ขั้นตอนที่ 4 (เดือนที่ 4 – 9) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย โดยใน 2 เดือนแรกของขั้นตอนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลประชากรและเศรษฐกิจภายหลังจากการนำเข้าข้อมูลสถิติประชากรและมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดแล้วเสร็จ สำหรับการแปลภาพถ่ายจากดาวเทียมจะแปลทันทีที่ต่อโมเสกภาพ (ในขั้นตอนที่ 2) เสร็จเรียบร้อยแล้ว คาดว่าจะใช้เวลาประมาณ 2 – 3 เดือน หลังจากนั้น จึงทำการสรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 5 (เดือนที่ 9 – 12) เขียนรายงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 (หลังจากจบระยะเวลาการวิจัย 4 เดือน) ส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เขียนบทความ และตีพิมพ์ผลงานในวารสาร

- เป้าหมาย/ผลที่คาดหวัง (ตามแผน)

1. ผลสำเร็จเบื้องต้นของงานวิจัย (preliminary research results) นี้ อยู่ที่การได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการกระจายตัวเชิงพื้นที่ของพื้นที่เมือง และลำดับศักดิ์ของเมืองที่เป็นศูนย์กลางของจังหวัดทุกจังหวัดในประเทศไทย ซึ่งเป็นข้อมูลปัจจุบัน (updated data) สำหรับหน่วยงานในระดับชาติและระดับนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการและการพัฒนาระบบการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ในประเทศไทย

- ผลการดำเนินงาน (ปฏิบัติได้จริง)

1. ขั้นตอนที่ 1 (เดือนที่ 1 – 2) เป็นการตรวจเอกสารและรวบรวมข้อมูลสถิติประชากรและมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด และจัดซื้อภาพถ่ายจากดาวเทียม

ขั้นตอนที่ 2 (เดือนที่ 2 – 5) นำเข้าข้อมูลสถิติประชากรและมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด และโมเสกภาพถ่ายจากดาวเทียมในพื้นที่ 3 จังหวัด

ขั้นตอนที่ 3 (เดือนที่ 6 – 8) เป็นการทำงานในภาคสนาม โดยจะเป็นการสำรวจพื้นที่ขยายตัวของเมืองใน 3 จังหวัดที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ

ขั้นตอนที่ 4 (เดือนที่ 4 – 9) เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลการวิจัย โดยใน 2 เดือนแรกของขั้นตอนนี้จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลประชากรและเศรษฐกิจภายหลังจากการนำเข้าข้อมูลสถิติประชากรและมูลค่า

ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดแล้วเสร็จ สำหรับการแปลภาพถ่ายจากดาวเทียมจะแปลทันทีที่ต่อโมเสกภาพ (ในขั้นตอนที่ 2) เสร็จเรียบร้อย คาดว่าจะใช้เวลาประมาณ 2 – 3 เดือน หลังจากนั้น จึงทำการสรุปผลการวิจัย

ขั้นตอนที่ 5 (เดือนที่ 9 – 12) เขียนรายงานวิจัย

ขั้นตอนที่ 6 (หลังจากจบบรรยากาศการวิจัย 4 เดือน) ส่งรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ (ฉบับร่าง) เขียนบทความและตีพิมพ์ผลงานในวารสาร

1.12 ผลการดำเนินงานวิจัยเป็นไปตามแผนหรือไม่ อย่างไร

- ไม่เป็นไปตามแผน

หลังจากส่งรายงานวิจัยฉบับร่าง ตั้งแต่เดือนกันยายน 2555 ได้รับผลการประเมินในเดือนกันยายน 2556 จึงทำให้ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ล่าช้า ส่วนบทความวิจัย ได้เสนอขอตีพิมพ์ที่ KU-Journal (Social Sciences) แล้ว แต่มีความผิดพลาดในการตรวจสอบอีเมล ทำให้แก้ไขงานส่งกลับไปยังวารสารฯ ล่าช้า การตีพิมพ์จึงเลื่อนมาเป็นฉบับแรก ของปี 2557

1.13 ปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงาน และแนวทางแก้ไข

- ไม่มีปัญหาและอุปสรรค

1.14 สรุปผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์

- บรรลุ

1.15 ผลผลิต/สิ่งที่ได้จากการวิจัย (Outputs)

- องค์ความรู้/ข้อมูลพื้นฐาน

ข้อมูลรูปแบบการกระจายตัวเชิงพื้นที่ของพื้นที่เมืองของประเทศไทย ที่ครอบคลุมประเด็นทางด้านประชากร เศรษฐกิจ และกายภาพ

1.16 จุดเด่นของผลงานวิจัย / ผลผลิต / สิ่งที่ได้จากการวิจัย (outputs)

- แก้ปัญหาและพัฒนาประเทศตามประเด็นยุทธศาสตร์หลักของแผนบริหารราชการแผ่นดิน

ยุทธศาสตร์การพัฒนาบนฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

- สร้างนักวิจัยรุ่นใหม่/พัฒนานักวิจัย

พัฒนาทักษะด้านการวิจัย ด้วยการเปิดโอกาสให้อาจารย์ใหม่ในภาควิชาเป็นผู้ร่วมวิจัย

1.17 การนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ (Outcomes)

1. การนำผลการวิจัยไปเผยแพร่/ถ่ายทอด

1.1 วารสารวิชาการระดับชาติ/วารสารวิชาการระดับนานาชาติ 1 เรื่อง

อยู่ระหว่างส่งตีพิมพ์กำลังเขียนต้นฉบับ ในวารสารวิชาการระดับนานาชาติ

- ผู้แต่ง : นางสาวพันธทิพย์ จงไกรยศ และ นางชนมณี ทองใบ

- ชื่อเรื่อง : รูปแบบการกระจายเชิงพื้นที่ของพื้นที่เมืองในประเทศไทย ชื่อวารสาร : วิทยาสาร

เกษตรศาสตร์ (สังคมศาสตร์)

1.2 นำเสนอในการประชุม/สัมมนาระดับชาติและนานาชาติ

-

1.3 เผยแพร่ผลงานในรูปแบบการจัดนิทรรศการ

-

1.4 บทความ

-

1.5 จัดอบรมถ่ายทอด

-

1.6 นำเสนอทางสื่อผสม

-

1.7 ภาครัฐนำไปใช้กำหนดแผนนโยบาย

-

1.9 อื่นๆ

-

2. เป้าหมายการนำผลลัพธ์ / ผลสำเร็จที่ได้ / หรือคาดว่าจะได้จากการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. ด้านการศึกษา/เสริมการเรียนการสอน

- เสริมการเรียนการสอนวิชาภูมิศาสตร์การพัฒนา วิชาภูมิศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน วิชาการวางแผนการใช้ที่ดินและการพัฒนาที่ดินในเมือง และวิชาในหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา เช่น ทฤษฎีการวางแผนพัฒนา การกลายเป็นเมืองและการตั้งถิ่นฐานมนุษย์ นโยบายที่ดินและการจัดการที่ดินในเมือง

2. ด้านสังคม

- ผลการศึกษาจะช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องตระหนักถึงความวิกฤติของปัญหาการพัฒนาที่ขาดสมดุล ซึ่งบ่งชี้ให้เห็นถึงปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคม

3. เสนอภาครัฐเพื่อใช้กำหนดแผนนโยบาย ฯลฯ

- หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ กรมโยธาธิการและผังเมือง กระทรวงมหาดไทย และองค์กรนานาชาติ เช่น UN-HABITAT UNDP World Bank สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ในการวางแผนหรือกำหนดนโยบายในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และสามารถค้นคว้าวิจัยต่อยอดเกี่ยวกับความสมดุลในการตั้งถิ่นฐานและความเหลื่อมล้ำในการพัฒนาประเทศต่อไปได้

1.18 ผลกระทบ (Impact) ที่เกิดจากการนำผลการวิจัยไปใช้ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ด้านใด

- ยุทธศาสตร์การบริหารราชการแผ่นดิน (พ.ศ.2548 - 2551)

1 . ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบฐานความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

เป้าประสงค์ การสร้างสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และการพัฒนาที่ยั่งยืน

2 . ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคงของประเทศ

เป้าประสงค์ การเสริมสร้างศักยภาพของชุมชน ในการอยู่ร่วมกันกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างสันติและเกื้อกูล

3 . ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน

เป้าประสงค์ การสนับสนุนให้เกิดการแข่งขันที่เป็นธรรม และการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างเป็นธรรม

4 . ยุทธศาสตร์การเสริมสร้างธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการประเทศ มุ่งเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคมอย่างยั่งยืน

เป้าประสงค์ การกระจายอำนาจการบริหารจัดการประเทศสู่ภูมิภาค ท้องถิ่น และชุมชนเพิ่มขึ้นต่อเนื่อง

5 . ยุทธศาสตร์การพัฒนาคณาจารย์และสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้

เป้าประสงค์ การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข

- นโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของชาติ(พ.ศ.2551 - 2553)

ยุทธศาสตร์การวิจัยที่ 4 การเสริมสร้างและพัฒนาทุนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์การวิจัยที่ 1 บริหารจัดการและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

แผนงานวิจัยที่ 2 การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านความหลากหลายทางชีวภาพและการใช้ประโยชน์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน

1.19 การรับความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

-

1.20 การได้รับรางวัล

-

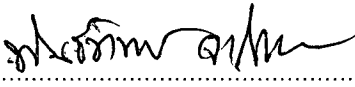
1.21 งานที่จะทำต่อไป

- ดำเนินการแล้วเสร็จ แก้ไขเล่มรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์แล้วเสร็จ ส่งบทความวิจัยเพื่อขอตีพิมพ์แล้ว โดยดำเนินการแก้ไขตามข้อคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว จะตีพิมพ์ในวารสารเกษตรศาสตร์ (สังคม) ฉบับแรก ของปี 2557 (ยังไม่ได้รับแจ้งเลขหน้า)

1.22 คำชี้แจงเพิ่มเติม

-

1.23 ได้แนบรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ของโครงการ (Project) ตามหัวข้อในส่วนที่ 2 มาด้วยแล้ว

ลงชื่อ..........หัวหน้าโครงการ

(ผศ.พันธ์ทิพย์ จงไกรย)

12 ก.ย. 2556

ส่วนที่ 2

รายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการวิจัยทุนอุดหนุนวิจัย มก. ปีงบประมาณ 2554

โครงการวิจัยรหัส ส-ค(ด)5.54

รูปแบบการกระจายตัวของพื้นที่เมืองในประเทศไทย

Patterns of the Spatial Distribution of Urbanized Areas in Thailand

(1)พันธุ์ทิพย์ จงโกroy, (2)ชนมณี ทองใบ

(1)Puntip Jongkroy, (2)CHONMANI THONGBAI

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปแบบของการกระจายเชิงพื้นที่ของพื้นที่เมือง และแนวโน้มสภาวะการเป็นเอกนครในประเทศไทย โดยศึกษาพื้นที่เมืองในระดับจังหวัดเท่านั้น วิธีการวิจัยเป็นการผสมผสานวิธีการเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเน้นการแปลภาพถ่ายจากดาวเทียมประกอบการสำรวจภาคสนามโดยตรง ข้อมูลเชิงปริมาณรวบรวมจากเว็บไซต์ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้สถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัย พบว่าการกระจายเชิงพื้นที่ของพื้นที่เมืองในประเทศไทยยังคงเป็นแบบเอกนคร คือ มีกรุงเทพมหานครเป็นเมืองโตเดี่ยวเพียงเมืองเดียว อย่างไรก็ตาม สภาวะการเป็นเอกนครมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากค่าดัชนีความเป็นเอกนครหรืออัตราส่วนระหว่างประชากรในเมืองอันดับหนึ่งและประชากรในเมืองอันดับสองลดลงจาก 34.9 ในปี 2546 เป็น 23.9 ในปี 2553 ที่น่าสังเกต คือ เมืองหาดใหญ่กลายเป็นศูนย์กลางเมืองใหญ่อันดับสอง ส่งผลให้จังหวัดสงขลาเลื่อนอันดับในการรองรับประชากรเมืองจากอันดับ 6 ในปี 2549 เป็นอันดับ 3 ของประเทศในปี 2553 นอกจากนี้ การขยายตัวของพื้นที่ของเมืองหลักมีลักษณะเกินขอบเขตการปกครอง เนื่องจากการขาดประสิทธิภาพในการบังคับใช้ผังเมืองรวมเพื่อควบคุมการใช้ที่ดิน ส่งผลให้พื้นที่เขตเมืองและส่วนขยายของกรุงเทพมหานคร เชียงใหม่ และนครราชสีมา มีการเติบโตไปตามถนนสายหลักและมีรูปร่างเหมือนหรือแตกต่างกันไปตามรูปแบบของโครงข่ายถนน จึงเสนอแนะให้รัฐบาลปรับยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคที่เน้นความชำนาญของแรงงานและสภาพภูมิศาสตร์ของเมืองหลักในแต่ละภาคเพื่อลดสภาวะของการเป็นเอกนคร รวมทั้งการบังคับใช้มาตรการทางผังเมืองและการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่เกี่ยวข้องกำหนดกรอบการพัฒนาเมืองร่วมกันเพื่อแก้ปัญหาด้านการขยายตัวเกินเขตการปกครอง

คำสำคัญ : การกระจายเชิงพื้นที่ พื้นที่เมือง ประ

ABSTRACT

The research was aimed to analyze the patterns of spatial distribution of urbanized areas, and the trend of urban primacy in Thailand. Focus was on the urbanized area only at the provincial level. This research applied mixed methods with the emphasis on satellite

image interpretation and direct field surveys to acquire qualitative data. Quantitative data was accessed from relevant offices' websites. To analyze, descriptive statistics and content analysis were used.

The research findings revealed that spatial distribution of urbanized areas in Thailand remained a 'primate pattern' having Bangkok as the only largest city at the size of metropolis. Nevertheless, there was a tendency of a declining condition indicating by the decrease of primacy index or ratio of the populations of the primate city and the second largest city from 34.9 in 2003 to 23.9 in 2010. The highlight was on Had Yai that became the second largest urban agglomeration. As a result, Songkhla shifted its city ranking from the 6th province that accommodated largest number of urban populations in 2006 to the 3rd in 2010. As cities grew over their jurisdictions due to the inefficiency in enforcing the master plan to control land use; the urbanized areas of Bangkok Metropolis, Chiang Mai and Nakhon Ratchasima provinces have freely expanded along road networks. The urban forms were developed accordingly. It is recommended to reformulate development strategies of regional centers to be emphasizing on the specialization and geographical conditions of each region in order to reduce the condition of urban primacy. In addition, planning measures should be enforced and coordination among local authorities in the connected urban areas should be facilitated in order that problems from being underbounded city can be solved.

Key words : Spatial distribution, urbanized area, Th

(1)ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ บางเขน

(1)Faculty of Social Sciences

(2)คณะสังคมศาสตร์ บางเขน

(2)Faculty of Social Sciences